

Внесок харківських політехніків у формування мережі вищих технічних навчальних закладів

[Професор В. Скляр, завідувач кафедри історії науки і техніки НТУ «ХПІ»]

#3 от 28.02.2017

Серед провідних університетів у сучасній Україні чільне місце посідає Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». НТУ «ХПІ» є прямим спадкоємцем першого у Наддніпрянській Україні вищого технічного навчального закладу – Харківського практичного технологічного інституту. ХПТІ розпочав свою діяльність 15 (27 вересня) 1885 року. Рішення про заснування інституту в Харкові було прийнято ще 25 грудня 1870 року, а вже на початку 1871 року харківська громада збрала 50 тис. рублів на закупівлю 25 десятин землі, проектування та будівництво семи корпусів для нового інституту. Однак відкриття технологічного інституту у Харкові затягнулося на півтора десятиліття не з економічних, а, насамперед, із політичних причин.

Першим директором ХПТІ став видатний учений-механік, педагог, фундатор вищої технічної школи, професор Віктор Львович Кірпічов. Завдяки його зусиллям за досить короткий термін закладено підвалини для ефективної організації навчального процесу, плідної наукової діяльності, а головне – забезпечено кваліфікованим професорсько-викладацьким складом. Перший набір студентів у 1885 році становив лише 125 осіб. Діяло два відділення: механічне та хімічне. Професорсько-викладацький корпус складався лише із близько 30 осіб, у т. ч. 10 професорів. У 1897 році набір на перший курс збільшено до 250 осіб.

За понад 130-літню історію свого існування цей заклад змінював назви: 1898–1929 рр. – Харківський технологічний інститут (ХТІ); 1929–1930 рр. – Харківський політехнічний інститут (ХПІ); у 1930 році ХПІ розподілено на п'ять окремих інститутів; на території колишнього ХПІ протягом 1930–1949 рр. функціонували три інститути: Харківський механіко-машинобудівний (ХММІ), Харківський хіміко-технологічний (ХХТІ) та Харківський електротехнічний (ХЕТІ); у роки війни ХММІ евакуйовано до м. Красноуфімська (Башкирія), ХХТІ – до м. Чирчика (Узбекистан), а ХЕТІ тимчасово припинив існування.

У 1950 році шляхом об'єднання цих трьох закладів відновлено Харківський політехнічний

інститут, ця назва зберігалася до 1994 року; 1994–2000 рр. – Харківський державний політехнічний університет (ХДПУ); з вересня 2000 року – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».

Варто підкреслити, що наш університет вплинув на формування мережі вищих технічних навчальних закладів не лише в Харкові, а й в Україні в цілому, і навіть за її межами. Зокрема, коли у 1898 році було створено Київський політехнічний інститут, його директором призначено фундатора ХПТІ В. Л. Кірпічова, разом з ним до нового закладу перейшла і частина професорів.

Майже половину викладачів створеного у 1898 році першого у Сибіру вищого технічного навчального закладу – Томського технологічного інституту становили професори та випускники ХПТІ. Першим директором ТТІ став соратник В. Л. Кірпічова професор Ю. Л. Зубашев. До речі, чотири із п'яти перших директорів цього закладу були харків'янами.

У 1930 році на базі будівельного факультету ХПІ розпочав діяльність Харківський будівельний інститут – нині Харківський національний університет будівництва та архітектури. Тоді ж був створений і Харківський інститут літако- і авіамоторобудування – сьогодні Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут».

У 1960 році на основі Луганської філії ХПІ започатковано діяльність Луганського вечірнього машинобудівного інституту – нині Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля (з 2014 року розташований у м. Сєверодонецьку). У 1967 році на базі Кіровоградської філії ХПІ створено Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування – нині Кіровоградський національний технічний університет.

У 1990 році Сумська філія ХПІ перетворена на Сумський фізико-технологічний інститут – зараз Сумський державний університет. У 1997 році Кременчуцьку філію ХДПУ реорганізовано на Кременчуцький державний політехнічний інститут – сьогодні Кременчуцький національний університет.

Нині НТУ «ХПІ» входить у першу «п'ятірку» університетів серед 200 вищих навчальних закладів України. Наш університет проводить підготовку фахівців за 102 спеціальностями (за переліком спеціальностей 2011 року) та 40 спеціальностями (за переліком спеціальностей 2015 року) на 23 факультетах. Загальний контингент студентів становить більше 18 тис. осіб, у т. ч. близько 2 тис. студентів-іноземців.

У НТУ «ХПІ» діє аспірантура та докторантура, плідно функціонують 16 спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських та докторських дисертацій. Професорсько-викладацький склад університету – понад 1500 осіб, у т. ч. більше 200 докторів наук, професорів та 900 кандидатів наук, доцентів. До складу НТУ «ХПІ» входять 96 кафедр, 65 із них випускові, два науково-дослідні інститути. Ефективний науковий пошук здійснюють 40 наукових шкіл, відомих не лише в Україні, а й за її межами. У 2010 році НТУ «ХПІ» отримав статус самоврядного дослідницького університету. Співпраця харківських політехніків здійснюється з профільними інститутами НАН України та більше, ніж із 100 науково-освітніми закладами за кордоном.

Отже, попри численні реорганізації за 130-літню історію, у сучасному Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» зберігаються та плекаються

науково-освітні традиції, закладені професорсько-викладацьким складом ще із часів заснування Харківського практичного технологічного інституту професором В. Л. Кірпічовим. До того ж, наш університет безпосередньо вплинув на розгортання мережі вищих технічних навчальних закладів і не лише в Харкові.